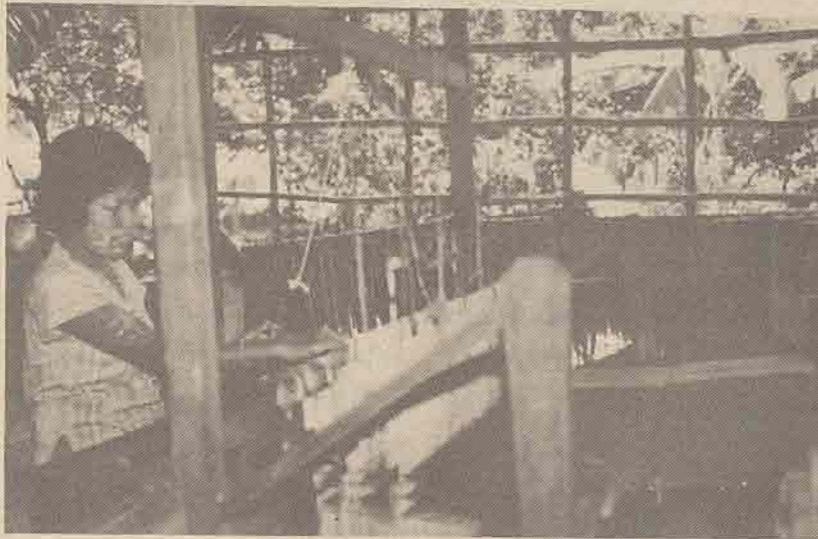

ผ้าทอเกาะยอ

ชุตินิ จิตพิทักษ์

ผ้าทอเกาะยอ เป็นผ้าทอพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อ และถือเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดสงขลา มีทอกันมากที่เกาะยอ ซึ่งอยู่ในทะเลสาบสงขลา ผ้าทอเกาะยอเป็นผ้าฝ้ายทอเนื้อแน่น ละเอียดยลวดลายสวยงามเป็นระเบียบ และมีลวดลายนานาชนิด แสดงให้เห็นถึงคุณค่าอันสูงส่งของศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นของไทย

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ชาวบ้านตำบลเกาะยอทอผ้าเพื่อใช้และจำหน่ายเป็นสินค้าข้างนั้น มีอยู่ระยะหนึ่งที่ผู้ผลิตผ้าทอเกาะยอลดจำนวนลง ทั้งนี้เพราะขาดแรงจูงใจในการดำเนินการ วัตถุประสงค์ในการทอมีคุณภาพไม่เป็นที่ยอมรับของตลาด ประกอบกับการทอผ้าแต่ละชิ้นต้องใช้เวลาอันมากเพราะเป็นการทอด้วยเครื่องมือแบบเก่า ผลผลิตจึงมิได้สร้างความพอใจให้กับผู้ผลิต รวมทั้งยังมีอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านอื่น ๆ อีกด้วยที่ส่ง

ผลให้การทอผ้าเกาะยอต้องชะงักลงแต่ต่อมาหลังจากที่มีคนพื้นฟูขึ้นแล้วชาวบ้านเกาะยอก็ได้เห็นความสำคัญของการทอผ้าพื้นบ้านของตน ได้ให้ความสนใจ ศึกษา และฝึกปฏิบัติการทอผ้าเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพยายามแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากกระบวนการผลิตเพื่อที่จะขยายตลาด เช่น ปรับปรุงในเรื่องสีย้อมผ้า ด้ายฝ้าย และลวดลายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนนำผลผลิตจากผ้าทอเกาะยอไปโฆษณาประชาสัมพันธ์ ทำให้ผ้าทอเกาะยอเริ่มแพร่หลายและเป็นการส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อเศรษฐกิจโดยตรง

“ผ้าทอเกาะยอ” เป็นงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนอุดหนุนจากมูลนิธิเจมส์ ทอมสัน และงบประมาณด้านการวิจัยของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิจัยโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเมธ จิตพิทักษ์ ระหว่างปีพ.ศ. 2523-2525

อย่างไรก็ตาม เมื่อรัฐบาลดำริและจัดให้มีโครงการสร้างถนนและสะพานเชื่อมจากสงขลา-หาดใหญ่ ไปยังเกาะยอ และจากเกาะยอไปยังสงขลา-ระโนด เพื่อย่นระยะทางการคมนาคมทางบกขึ้นนั้น นับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเมืองสงขลาให้กลายเป็นเมืองสำคัญในท้องถิ่นภาคใต้ โดยเน้นการพัฒนาไปในด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการศึกษา การพัฒนาลักษณะนี้มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ซึ่งแน่นอนที่สุด เกาะยอเป็นศูนย์กลางและเส้นทางผ่านของถนนสายใหม่ ชีวิตความเป็นอยู่และกิจกรรมในการดำรงชีวิตของชาวบ้านตำบลเกาะยอย่อมเปลี่ยนไปจากเดิมไม่มากก็น้อย ผ้าทอเกาะยอ สัญลักษณ์ของเมืองสงขลาในอดีต คงจะต้องเปลี่ยนสภาพไปเพื่อให้เหมาะสมกับการพัฒนาแนวใหม่ของท้องถิ่นด้วย ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่องผ้าทอเกาะยอจึงเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการการผลิต ผ้าทอเกาะยอ จังหวัดสงขลา ในแง่ของแหล่งผลิต วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ แหล่งที่มาของวัตถุดิบ ขั้นตอนต่าง ๆ ของการผลิต จนกระทั่งเป็นผืนผ้า รวมทั้งปริมาณของผลผลิต
2. เพื่อศึกษาการจำหน่ายในแง่ของแหล่งจำหน่าย วิธีการจำหน่าย อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการผลิตและการจำหน่าย
3. เพื่อเป็นการศึกษาและส่งเสริมอุตสาหกรรมในครอบครัวอันเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่ง และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทยอีกด้วย
4. เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่ศิลปวัฒนธรรมประเภทนี้และเพื่อเป็นแนวทางให้ได้มีการค้นคว้าเกี่ยวกับศิลป

วัฒนธรรมพื้นบ้านของไทยในท้องถิ่นอื่น และลักษณะการอื่นเพิ่มขึ้น

วิธีการศึกษา

เป็นลักษณะการสำรวจและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นโดยการศึกษาจากคำบอกเล่า การสัมภาษณ์ ผู้ผลิต ผู้ลงทุน ผู้จัดจำหน่าย ผู้ใช้ ผ้าทอเกาะยอ ตลอดจนการเข้าไปสำรวจสังเกตการณ์ตรวจสอบหาหลักฐานในบริเวณที่มีการทอผ้าเกาะยอด้วยตนเอง และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทผ้าทอของไทยในท้องถิ่นอื่น แล้วนำมาวิเคราะห์ เรียงเรียงขึ้นเป็นการประมวลผลการวิจัยในที่สุด

ประวัติความเป็นมาของเกาะยอ

เกาะยอเป็นเกาะเล็ก ๆ พื้นที่ประมาณ 9,275 ไร่ อยู่ในทะเลสาบสงขลา ห่างจากตัวเมืองสงขลาประมาณ 6 กิโลเมตร ติดต่อกับเมืองสงขลาได้โดยทางเรือ มีเรือแล่นระหว่างสงขลา-เกาะยอวันละ 4 เที่ยว เกาะยอมีฐานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองสงขลา ประกอบด้วยหมู่บ้าน 9 หมู่บ้าน ประชากรประมาณ 4,000 คน ส่วนใหญ่รับถือศาสนาพุทธ และประกอบอาชีพที่สำคัญ ๆ คือการประมง การทำสวนผลไม้และอุตสาหกรรมครัวเรือนทอผ้า

เกาะยอมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมานานตั้งแต่สมัยอาณาจักรสทิงพระนคร (อำเภอสทิงพระ-ปัจจุบัน) ด้วยเป็นแหล่งผลิตผลไม้ขนานานชนิด ผ้าทอพื้นเมืองและกระเบื้องดินเผา เล่าสืบต่อกันมาว่าชาวบ้านเกาะยออพยพมาจากตำบลน่าน้อย อำเภอหาดใหญ่ และจากตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผู้ที่อพยพมาในระยะแรกนี้ส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน

การทอผ้าเกาะยอ

68 รุสมิแล

ตั้งแต่โบราณมาแล้วนับเป็นร้อยปี การทอผ้าเป็นกิจกรรมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ สมัยแรกที่มีผู้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่บนเกาะ ก็ทอเป็นกึ่งมือ หรือกึ่งเตี๋ย ใช้ฝ้ายที่ปลูกกันเอง และทอเป็นผ้าพื้น และเป็นผ้าดอกกลดลายต่าง ๆ บ้าง ผ้าลาย “ราชวัตร” ซึ่งเป็นลวดลายที่สวยงามมากลายหนึ่ง ได้รับพระราชทานชื่อลายผ้าจากพระเจ้าแผ่นดิน¹ ในคราวที่พระองค์เสด็จประพาสเมืองสงขลา

กิจกรรมการทอผ้าของชาวบ้านเกาะยอนี้ปรากฏอยู่ในเพลงกล่อมเด็กหลายบทที่แสดงให้เห็นค่านิยม และวัฒนธรรมของชาวเกาะยอเกี่ยวกับการทอผ้า นอกจากนี้ยังมีปรากฏอยู่ในปริศนาคำทายซึ่งเกี่ยวข้องกับเครื่องมือทอผ้าด้วย

การทอผ้าที่เกาะยอนี้คงจะได้รับอิทธิพลแบบอย่างการทอผ้าจากจีน อินเดีย และอาหรับ เพราะในสมัยศรีวิชัยมีการทอผ้าอย่างจริงจังแล้ว ตอนแรก ๆ ชาวพื้นเมืองรู้จักแต่การทอผ้าพื้นเรียบ ไม่มีลายยกดอก หรือทอลวดลายสีสันไว้วิจิตรพิสดารแต่อย่างใด การทอผ้ายกดอกคงจะเพิ่งเริ่มทำกันในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายหรือรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ผ้าทอเมืองสงขลาคล้ายผ้าทอเมืองนครมีความคล้ายคลึงกัน สาเหตุหนึ่งเพราะมีการถ่ายทอดโดยครุทอผ้ากลุ่มเดียวกัน จากหลักฐานพบว่า ในสมัยกรุงธนบุรีมีการเกณฑ์ผู้ที่ทอผ้าเป็นจากเมืองสงขลาไปยังเมืองนครศรีธรรมราชด้วย

¹ หลักฐานจากการค้นคว้ายังเลือนลางมาก ยุดิไม่ได้ว่าอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5 หรือรัชกาลที่ 7

การทอผ้าเกาะยอในระยะเริ่มแรกก่อนการฟื้นฟู พ.ศ. 2515 นั้น ชาวเกาะยอจะย้อมผ้าเอง กล่าวคือย้อมเส้นใยฝ้ายเองจากสีที่ได้จากธรรมชาติ ตามแบบพื้นบ้านโบราณ ซึ่งส่วนมากจะได้จากต้นไม้ เปลือก แก่น ราก และผล และใช้เครื่องมือทอผ้าแบบโบราณ คือ กึ่งมือ และกระสวยที่ชาวบ้านเรียกว่า ครน ในระยะหลังชาวเกาะยอเริ่มเปลี่ยนจากการใช้กึ่งมือเป็นกึ่งกระตุก และเปลี่ยนการย้อมสีจากเดิมเป็นย้อมสีจากตลาดมา ย้อมเอง แต่สีย้อมในระยะนั้นมีคุณภาพยังไม่ดีพอ ประกอบกับใยด้ายฝ้ายแข็ง ยับยู่ง่าย เมื่อทอเป็นผ้าแล้วเนื้อสัมผัสหยาบ สีดก จึงแข่งกับตลาดผ้าจากโรงงานไม่ได้ กิจกรรมทอผ้าเกาะยอจึงซบเซา และถูกลืมไปกว่า 30 ปี

ในปี พ.ศ. 2516 นายกสมาคมสตรีนักรูทอผ้าและวิชาชีพสงขลา คือ คุณหญิงชื่นจิต สุขุม นางขวัญใจ จารุวัฒนา และผู้ใหญ่ชวน กัทธมนมีได้ร่วมกันพัฒนาฟื้นฟูการทอผ้าขึ้นใหม่ โดยการซื้อกึ่งกระตุกมาเพิ่มเติมจากที่เหลืออยู่ขณะนั้นเพียง 3 กี่ มาเป็น 9 กี่ และจัดหาวัตถุดิบจำพวกฝ้ายและสีย้อมผ้าที่คุณภาพดีขึ้นมาให้ชาวเกาะยอทอรวมทั้งกรมการพัฒนาชุมชนกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ให้ความรู้เพิ่มเติมในการพัฒนาการใช้วัตถุดิบที่เป็นที่นิยมของตลาด คือให้เปลี่ยนใยฝ้ายมาเป็นใยสังเคราะห์ และเส้นไหมเทียมแทน ผ้าทอเกาะยอจึงเริ่มเป็นที่นิยมและแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน

ขณะที่มีการปรับปรุงด้วยวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า นั้น ชาวเกาะยอที่มีฝีมือในด้านการทอผ้าเหลืออยู่ไม่กี่คน ชาวเกาะยอจึงเร่งฝึกหัดการทอผ้าขึ้นใหม่ โดยอาศัยการถ่ายทอดจากช่างชั้นครู เช่น นางซิม แซ่ลิ้ม นายกริม สันธรัตน์

และนายชม มีสุวรรณ เป็นต้น

สถาบันทักษิณคดีศึกษาได้ทำการสำรวจแหล่งผลิตผ้าทอเกาะยอในปี พ.ศ. 2523 เนื่องในการอบรมเจ้าหน้าที่ ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน พบข้อมูลสรุปได้ว่า มีครัวเรือนที่ทอผ้า 433 ครัวเรือน มีเครื่องทอรวม 697 ที่ ส่วนสถิติข้อมูล พ.ศ. 2524 จัดทำโดย แผนกพัฒนาชุมชน อำเภอเมืองสงขลาระบุว่า มีกี่ทอผ้าที่เกาะยอรวม 967 ที่ ผู้ผลิตเป็นเพศชายและเพศหญิงประมาณ 1,000 คน อายุระหว่าง 17-65 ปี ปัจจุบันชาวบ้านเกาะยอมีฐานะพอจะซื้อเครื่อง และลงทุนด้วยตนเองได้ก็พากันหันมาประกอบอาชีพทอผ้า ถือเป็นหัตถกรรมในครัวเรือน บางบ้านมีกี่กระตุกถึง 10 กี่

กรรมวิธีการผลิต

การผลิตผ้าทอเกาะยอประกอบด้วยวัตถุดิบและเครื่องมืออุปกรณ์ในการผลิตดังนี้

1. วัตถุดิบ ปัจจุบันใช้วัสดุสำเร็จรูปพวกเส้นใยสังเคราะห์พวกโพลีเอสเตอร์และเรยองจากญี่ปุ่นและอิตาลี ชาวบ้านเรียกว่า "เส้นด้ายโทเร" ด้ายและไหมยังคงใช้ยู่บ้างแต่นิยมไหมเทียมเพราะไม่ยุ่งง่าย มัน วาว เส้นด้ายนี้นิยมสั่งซื้อกันเป็นกลุ่มสหกรณ์เพราะจะซื้อได้ในราคาถูกกว่าต่างคนต่างซื้อ ด้ายขาวราคาก็โลกรัมละประมาณ 125 บาท* ด้ายสี คุณภาพชนิดที่หนึ่ง กิโลกรัมละประมาณ 165 บาท ชนิดคุณภาพรองลงมา กิโลกรัมละ 140 บาท ไหมขาว กิโลกรัมละประมาณ 125 บาท ไหมสีชนิดที่หนึ่งกิโลกรัมละประมาณ 165 บาท ชนิดรอง กิโลกรัมละ 150 บาท เมื่อได้ด้ายหรือไหมที่ซื้อมาเป็น

*ราคาซื้อขายในปี พ.ศ. 2523

ผ้าห่มธรรมาสน์ ที่วัดท้ายยอ

ลายดอกกรัก

มัด ๆ (เรียก หมอน) แล้ว ชาวเกาะยอจะนำไปปั่นหรือกรอเข้าหลอดด้ายทอ 1 ซีด (เรียก 1 กรัม) ปกติจะกรอได้ประมาณ 10 หลอด

2. เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต

2.1 อุปกรณ์การเตรียมด้ายประกอบด้วย ดอกหวงไฉ หลอดคั่น (ลูกคั่น) รางคั่น หลักคั่น ฟืม ตะขอเกี่ยวด้าย (เบ็ดเข้าฟืม) เครื่องรองคอนเข้าฟืม ลูกหัด (ระหัดเพื่อส่งด้ายเวลาทอ) ไม้นัด (เพื่อกรอเขา) ไม้ขัดด้าย (ไม้ค้ำ) และ เครื่องม้วนด้าย

2.2 เครื่องทอผ้าหรือที่ประกอบด้วย ฟืม (พื้นหวี) เขาทุก (ตะกอ/ตะกรอก) กระสวย รางกระสวย ไหมแกนม้วนผ้า หลักม้วนผ้า คานเหยียบ ด้ายยืน สายกระตุก (หรือเชือกตึง) หลอดด้าย ฟุ้ง ระหัดถักด้ายฝ้ง ไหมปั่นด้าย และกงล้อปั่นด้าย

ลวดลายของผ้าทอเกาะยอ

เท่าที่ปรากฏเป็นที่นิยมในท้องตลาดและที่เป็นลวดลายเก่าปัจจุบัน ไม่มีผู้ใดทออีกแล้ว มีดังต่อไปนี้

1. ลายราชวัตร
2. ลายดอกพิกุล
3. ลายดอกสรสุคนธ์
4. ลายดอกพยอม
5. ลายดอกกรัก
6. ลายดอกห้าหนึ่ง
7. ลายเทพพนม
8. ลายพริกไทย
9. ลายลูกแก้ว
10. ลายนูหงา
11. ลายลูกหาวย
12. ลายหมากรุก
13. ลายดาสก็อต
14. ลายกากบาท
15. ลายคดกริช
16. ลายลูกโซ่
17. ลายสมุกหรือลายโกเทียม
18. ลายสี่เหลี่ยม หรือลายเกรียะ
19. ลายข้าวหลามตัด
20. ลายดอกผกากรอง หรือดอกแฝด หรือลายดอกซี่ไก่

ลวดลายต่าง ๆ นี้ชาวเกาะยอเรียกกันอย่างง่าย ๆ จดจำทอกันตามอย่างบรรพบุรุษ บางครั้งมีการพลิกแพลงดัดแปลงทอเป็นลวดลายที่แปลกออกไปจากเดิม ถ้าเผชิญสวยงามมีผู้นิยมก็ทอกันต่อ ๆ มา และตั้งชื่อโดยการเรียกตามชื่อของผู้เป็นต้นคิด เช่น ลายรุสมิแล 69

ใกล้เคียง บางครั้งเรียกตามลักษณะคล้ายคลึงกันพืชพันธุ์ไม้พื้นบ้าน เช่น ลายดอกขี้ไก่ เป็นต้น

การจำหน่าย

ก่อนการฟื้นฟูในพ.ศ. 2516 ชาวบ้านเกาะยอทอผ้าขึ้นใช้เอง แลกเปลี่ยนกันในห้องถิ่นใกล้เคียงเมื่อมีผู้ต้องการ เมื่อมีการฟื้นฟูแล้ว คุณหญิงชั้นจิต สุขุมได้โฆษณาประชาสัมพันธ์โดยจัดงาน “ราตรีเกาะยอ” ขึ้นที่โรงแรมสุคนธา หาดใหญ่ขึ้น นับเป็นวิธีการเริ่มหาดตลาดได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันนักทอที่ยอและคนทั่วไปสนใจผ้าทอเกาะยอมากขึ้น จึงมีผู้เปิดร้านจำหน่ายผ้าเกาะยอขึ้นมากมายทั้งในจังหวัดสงขลา จังหวัดใกล้เคียง และในกรุงเทพมหานคร นักทอที่ยอที่จังหวัดสงขลาจำนวนไม่น้อยสนใจไปอุดหนุนจนถึงแหล่งผลิตที่เกาะยอ

ผ้าทอเกาะยอนั้นเขาทอขายเป็นหลา ราคาหลาละ 45-85 บาท ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผ้าและลวดลายง่ายยาก โดยมากจะเรียกว่า ซ้อชายเป็นถุง (1 ถุง = 2 หลา) กล่าวคือ 1 ถุง สามารถนำไปทำเป็นผ้าถุงนุ่งได้ 1 ถุง หรือกระโปรงได้ 1 ตัวถ้าสตรีจะตัดเป็นชุดต้องซ้อ 2 ถุง หรือ 4 หลา เป็นต้น ส่วนบุรุษนั้นนิยมซ้อชายกันเพื่อนำไปตัดเสื้อชุดพระราชทาน โดยมากร้านจำหน่ายมักจะตัดสำเร็จรูปไว้แล้ว และราคาถูกกว่าซ้อผ้าไปให้ช่างตัดเสื้อตัดเสียอีก

การประชาสัมพันธ์และโฆษณาเผยแพร่ผ้าทอเกาะยอแต่ก่อนกระทำกันในวงไม่กว้างขวางนัก อาศัยบอกเล่ากันต่อ ๆ ไป บางทีด้วยญาติมิตรซ้อไปฝากให้กันบ้าง ต่อมาแผนกพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองสงขลาได้จัดพิมพ์เอกสารแนะนำเกาะยอแก่นักท่องเที่ยว 70 รูสมิแล

ลายพยอมมีเชิง

ลายรสสุคนธ์

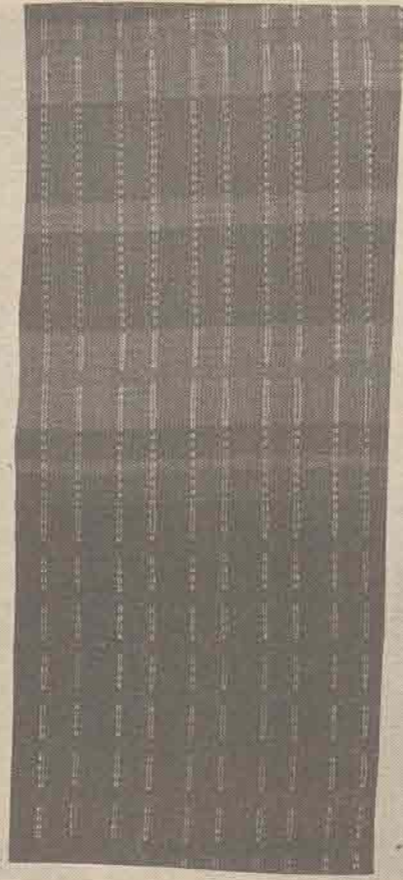

ลายเทพพนม

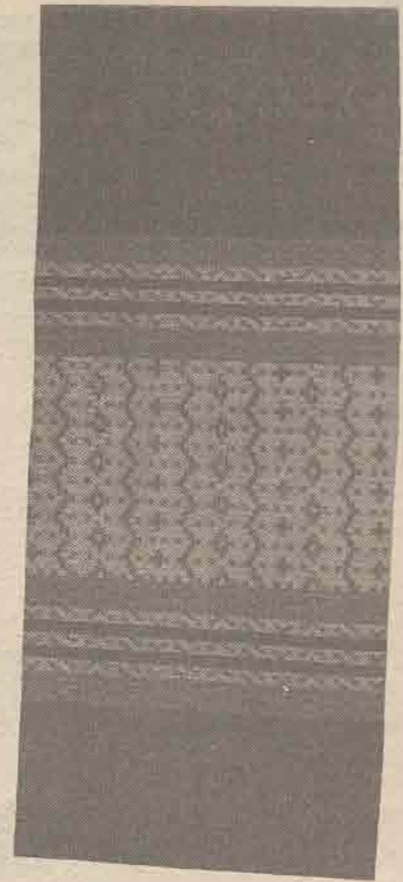
รวมทั้งการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประกอบกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐบาลและเอกชนที่อยู่ในจังหวัดสงขลาได้ให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของการเผยแพร่สินค้าผ้าทอเกาะยอมากขึ้น จึงหาวิธีการโฆษณาโดยการจัดประกวดผ้าทอเกาะยอขึ้นในงานฤดูร้อนประจำปี ซึ่งมีผลให้เกิดการตื่นตัวในแวดวงผู้ผลิตและผู้ซ้มาขึ้น เมื่อมีการอบรมเจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรมก็ได้ใช้ผ้าทอเกาะยอเป็นปกหุ้มเพิ่มเอกสาร บรรดาข้าราชการ พ่อค้าประชาชนทั้งหลายเลือกแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ตัดเย็บด้วยผ้าทอเกาะยอทั้งในงานพิธีและในกิจวัตรประจำวันมากขึ้น นับว่าเป็นการเผยแพร่ได้อย่างดีที่สุด อนึ่ง การที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระราชวงศ์ และเจ้านายฝ่ายสตรีทั้งหลายฉลองพระองค์ และแต่งกายด้วยผ้าทอเกาะยอ มีภาพปรากฏแก่สาธารณชนก็เป็นเครื่องหมายแห่งการประชาสัมพันธ์ผ้าทอเกาะยอที่มีคุณค่าสูงสุดด้วย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในอนาคตเกาะยอกำลังจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและการเร่งพัฒนาตามแนวทางปัจจุบัน ชาวบ้านซึ่งเคยอยู่กันอย่างง่าย ๆ แบบชนบท จะต้องเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตไปไม่มากนักน้อย ไม่ช้าก็เร็ว กิจกรรมทอผ้าอุตสาหกรรมในครัวเรือนอาจจะยังคงอยู่ เปลี่ยนไปหรืออย่างไร เป็นเรื่องที่น่าที่ความสนใจเอาใจใส่ไม่น้อย หากจะมีการอนุรักษ์และส่งเสริมเอกลักษณ์หนึ่งของจังหวัดสงขลา ตลอดจนทะนุบำรุงให้เป็นลักษณะการหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ ผ้าทอเกาะยอก็น่าที่จะได้รับการคำนึงถึงบ้างมิใช่หรือ

ลายราชวัตรเต็มดอก

ลายคดกริชผกากรอง

บรรณานุกรม

ทรงพันธ์ วรรณมาศ, ผ้าไทยลายอีสาน เอกสารนิเทศการศึกษาฉบับที่ 226 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, บทพิเคราะห์พิมพ์จำกัด 2523.
แผนกพัฒนาชุมชน อำเภอเมืองสงขลา.
แนะนำเกาะยอ เอกสารโรเนียว พ.ศ. 2524.
เพชรพันธ์ เปาพิงา และสารส จินนุกุล, เอกสารรายงานประกอบการเรียนวิชามนุษยวิทยาเบื้องต้น ประจำภาคการศึกษาฤดูร้อน ปีการศึกษา 2524, เสนอต่ออาจารย์สุภาภย์ อิน-

ทองคง มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ สงขลา
มัลลนา สามารถ, "การเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม" ใน วารสารมนุษย-ศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน-ธันวาคม 2523.
วารสารฝ้ายและสิ่งทอ ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม 2522
วารสารฝ้ายและสิ่งทอ ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม 2524
วารสารฝ้ายและสิ่งทอ ปีที่ 4 ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน 2524
สงบ ส่งเมือง, รายงานวิจัยเรื่องการพัฒนาหัวเมืองสงขลาในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ 2310-2444 โครงการบริการวิชาการ

ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ สงขลา อันดับที่ 23 เมษายน 2523.

สุเมธัส จิตพิทักษ์, ผ้าทอเกาะยอ บทความเสนอในรายการสารคดีประจำเดือนพฤศจิกายน ออกอากาศโดยสถานีวิทยุ ม.อ.เอฟ.เอ็ม. 88 เมื่อกะ-เสด็จ วันที่ 24 พฤศจิกายน 2524 ระหว่างเวลา 20.45-21.00 น.
หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสมิท สุมาวงศ์ วันที่ 27 เมษายน 2519
เอกสารโรเนียวในการอบรมเจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา ระหว่างวันที่ 6-12 กรกฎาคม 2523.